

Més tard encara (1670) porta el *DTO*. «*cresol de argenter: catinus; cresol o llumaner de un ble; cr-de dos, tres etc., brochs ---; broch de cresol que té lo ble: myxus*»; i no és fins al Lacavalleria que ja s'admeten junts «*cresol o gresol de argenter per a fondre lo or o la plata --- posar o llansar lo or dins lo cresol --- afinar lo or dins lo cresol --- cresol o gresol de llumener*»; i des de Belv. ja només *gresol*. L'explicació d'aquesta atenuació és visible i segura, pel fet que fins avui l'àrea de la variant *gresol* coincideix amb la de *gre(s)ala* i *gresa* (enfront de *creta* o *greda*), i el territori on s'ha mantingut com a *cresol* és precisament el valencià, on els mots o tipus *gre(s)ala* ni *gresa* no existeixen. S'escau en efecte que la *gresala* i el *gresol* són tots dos recipients i força comparables, i que el *gresol* es fa de mineral força anàleg a la *gresa* i al de la *gresala*. — 2 I això no solament en la forma *gresol* de les regions del Nord sinó també en el val. *cresol*: «*Me tire del lit i encenc el cresol ---*», Guinot, *Escenes Castell.* 20 *nenques*, 97; «*L'oli per al cresol i la cuina*», JBeneyto Pérez, *Acció Val.* 1-iv-1931. — 3 «*Devant ells posava la quantitat de cada hu en la cresola de terra, escrivint lo nom de qui-lls portava en un paperet posat dins ella*» en una historieta valenciana publicada a la Rivad. III, 170. — 4 Suplemento acf doc.^o d'interès sobretot semàntic. L'acc. antiga és la que donen més sovint, si bé hi ha també la metallúrgica, en OPou: «*VAXELLA DE LA CUYNA: cetrill o citrell ---; cresol o llumaner: lychnus; antorchera de terra ---; cresol o canalobre que penja: lychnus pensilis; lo broch ---; el cresol o canonet per tenir la mecha ---; cresol de dos brocs o de dos meches: lucerna dimyxos; cresol de tres meches ---*», *TbPu.*, 226-7; «*fondre lo metall --- mesclar altr' metall ---*; los *cresols: catinus*», ib. A Mallorca avui té també la forma amb *gr-*: «*Tomeu, arramba es gresol y vina amb mi (En Tomeu pren el farol y el fusell, y se'n van cap al cordó)*», PdAPenya, *IdOr* I, 52. Per més aclarir-ho diuen «*llum de gresol*», BDLC XII, 284. Fontserè definia l'altra acc.: «*vas de substància refractària que serveix per escalfar a gran foc algunes substàncies*», *CiFiNat.*, 104. — 5 Com ja constataren (si bé sense distingir prou el cat. de la llengua d'oc), Schuchardt, *ZRPb.* xxvi, 45 318-20, i Baist, *KJRPb.* VIII, i, 201. La forma amb *i* a penes es pot dir que hagi estat mai catalana: cas isolat seria el d'un doc. ross. de 1307, on llegí Alart «*duos cirsois*» entremig de «*1 concham d'aram, tres losses ferri, duo veru sive asta ferri, un forrol*» i «*un posal de cupro, unum pastreny ---*» (RLR IV, 377), on hi ha d'haver mala solució de la sigla, que almenys hauria de ser *crisols*, però potser més aviat seria *cresols*. De tota manera hi ha *gri-* a Menorca: «*s'altra dia 's van casar / tres o quatre matrimonis; / es grisol per testimoni / com s'anell l'hi van posar*», Camps Merc., *Folk. Men.* I, 125, on per cert seria amb el significat de 'llumener' (o sigui apariament sense casori). — 6 Més exs. en *VRom.* x, 137. *Tresuelo*, que es troba en d'altres inv. dels anys 1331 60

i 1444 (*BRAE* II, 554) deu ser error de lectura. — 7 Preses les unes de l'aragonès: *kruselu, kruiseilu, krisailu, kriselu*, documentada aquesta ja en el segle XIII o XIV per la variant *quirisellu* del Fur de Navarra (*MzPi.*, *Orig.*, 216), *quirisellu*, amb variants *crisuelu* i *guiriceillu*, segons Yanguas i Caro Baroja, *Fo. Li. Va.* I, 90-1, i «*candil: cruselua*» en el basc antic d'Àlaba (Landucci). Les altres, de la llengua d'oc o del romànic primitiu: *krusulu* (Azkue), *kurtzulu* (Krüger, *Hochpyr.* A, II, 194), d'on el bilbaí *crusulu* (Arriaga, *Revoladas, Vocab.*, s. v.); totes elles per dir 'llumener'. I encara: a-nav. *kirseilu* 'fogó'. — 8 Identifico el poeta R. Gaucelm citat per Rayn. amb Raimon Gaucelm de Beziers, que escrivia per aqueixa data. — 9 De fet és el cas de dir que la data del mot en les altres llengües romàniques és tan antiga com en francès, a proporcio de l'antiguitat de les literatures respectives. Més encara, el nombre total dels testimonis medievals francesos resulta ara ser força més petit que el dels catalans de la mateixa època, i no és gaire més gran que el dels occitans i el dels castellans. — 10 Segons Battisti-Alessio el literari *crogiuolo* apareix en el S. XVI, però formes llatinitzades ja surten en els segles XIII i XIV, almenys a Venècia; cf. encara *VRom.* I, 278; i Ang. Prati. — 11 Altrament, deriv. ben difícil de justificar. És clar que no pot ser un mer diminutiu de KRÖK, puix que un llumener no és un 'ganxet' sinó 'allò caracteritzat per un ganxo', i d'altra banda no existeix un sufix -EOLUS, sinó tan solament -OLUS que s'afegeix a primitius només terminats en -EUS, -IUS. Per tant hauríem de començar per suposar un adjectiu *CROCEUS 'ganxut', purament imaginari. — 12 Aquesta analogia de forma és certa: veg. el gravat de Griera, i els que publica Krüger, o. c., p. 193, tipus a. És veritat que avui el tipus b de Krüger és més freqüent, però bé pot ser que l'altre més simple fos el primitiu. En tot cas no hi ha dubte que el nom belear del gresol o llum d'oli, *llum d'encreua, de cruies*, es relaciona amb *creux*, si bé no és deriv. directe d'aquest mot, com creia Griera, sinó de CRUCICULA > *cruï(II)a*; veg. la nota que n'hem donat a CREU (ací vol. II, 1041b). Altrament, és difícil que el tipus antic, i indubtablement originari, del gresol o llumener de pedra o d'argila, tingués forma de creu, perquè el material no s'hi prestava, com s'hi presta el modern, de metall. Més objeccions en Spitzer, *Litbl.* xxxviii, 330; XLIII, 202; i *Rassegna Contemporanea* IV, 6, on s'anulla l'argument inspirat per una mena de llàntia amb una creu, amb la plausible admissió que aquesta creu la hi van introduir amb caràcter secundari i precisament per posar d'acord l'objecte amb el seu nom. Altres justificacions semàntiques que s'han ideat per a l'ètimon CRUX són fantàstiques (perquè crema al peu del crucifix: Gamillscheg) o manquen de demostració en els fets (llumenera de quatre becs i blens posats en creu: Bloch). El b. ll. *crucibulum* (creat pel glossador italià Ugutio, c. 1192), com ja indica Wartburg, és una llatinització del mot romà-